

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลงานสื่อสารการแสดงผลละครเวทีสมัยใหม่ มีปรากฏออกมาอย่างต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทย โดยเฉพาะละครเวทีสมัยใหม่ที่มีพัฒนาการความเติบโตโดยการรับเอาวัฒนธรรมบางอย่างมาจากตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด รูปแบบ หรือวิธีการแสดง หากแต่ในหลายๆ กลุ่มก็ได้เลือกมาปรับใช้ให้เข้ากับความเป็นไทยในแบบของตัวเอง แม้ว่าบางกลุ่มอาจจะดูเหมือนรับเอาความเป็นตะวันตกมาแทบทั้งหมด อย่างละครที่เกิดขึ้นในสาขาการละครของสถาบันการศึกษาต่างๆ ละครของกลุ่มละครที่มีบทบาทต่อยุคสมัยหนึ่งของวงการละครเวทีไทย อย่างกลุ่มสองแปด ซึ่งมักจะนำบทละครตลอดจนวิธีการแสดงแบบตะวันตกมาใช้เกือบทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม ละครที่ถูกเลือกมาจัดทำการแสดงแต่ละเรื่องในช่วงทศวรรษที่ 2510 นั้น ล้วนมีส่วนใดส่วนหนึ่งที่ผู้จัดทำเห็นแล้วว่ามีความเกี่ยวข้องกับสถานะทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเรา ทั้งนี้ เนื่องจากบรรยากาศทางความคิด ความสนใจของหนุ่มสาวแห่งยุคสมัย อันเป็นผู้เลือกใช้สื่อทางศิลปะต่างๆ มาปรับใช้แนวคิดในการขับเคลื่อนสังคมในยุคสมัยของตน

ผลงานสื่อสารการแสดงผลละครเวทีสมัยใหม่ ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2510 น่าจะสรุปได้ว่าเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่งที่มีส่วนร่วมในกระบวนการกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสื่อหนึ่งในหลายๆ สื่อที่ร่วมเป็นพลังส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดสภาพทางการเมืองและสังคมในยุคสมัยที่บรรยากาศทางการเมืองและสังคมกำลังดำเนินไปอย่างคึกคัก ละครเป็นพลังส่วนหนึ่งในการกระตุ้นการมองภาพสังคมให้เห็นชัดเจน เพื่อผลในการเสนอแนวคิดของการปรับหรือเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นด้าน “ความรู้” “การรับรู้” หรือ “ความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ” ให้มีความสมดุลย์ และก้าวออกไปจากระบอบเผด็จการที่ครอบงำความเชื่อของคนในประเทศให้ยึดมั่นอยู่กับแนวคิดที่เลื่อนลอยและสิ้นไร้เสรีภาพ

งานด้านศิลปะและวรรณกรรมต่างๆ ซึ่งรวมถึงงานด้านศิลปการละครด้วยนั้น มีส่วนในการกระตุ้นจิตสำนึกหรือแนวคิดทางสังคมหรือไม่นั้น ดูได้จากความพยายามในการกวาดล้างของฝ่ายรัฐบาลที่ต้องการรักษาอำนาจเผด็จการไว้ในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้เนื่องจากประสิทธิผลตลอดจนพลังของงานศิลปะเหล่านั้น ที่มีพลังในการขับเคลื่อนความคิดและเปิดมุมมองการรับรู้ของคนในหลายๆ กลุ่ม ภายหลังจากปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั้น ส่งผล

กระทบกระเทือนต่อวงการศิลปะและวรรณกรรมอย่างมาก งานด้านศิลปะและวรรณกรรมของไทยในช่วงนั้นอยู่ในภาวะเงียบงันอย่างแท้จริง ประมาณช่วง 3 เดือนแรกหลังรัฐบาลที่มาจากการปฏิรูปขึ้นปกครองประเทศ นักวิชาการ ศิลปิน และนักเขียนหลายต่อหลายคนถูกจับกุมในข้อหาเป็นภัยต่อสังคม

การเติบโตของงานสื่อสารการแสดงผลละครเวทีสมัยใหม่ ที่มุ่งเสนอประเด็นแนวคิดทางการเมืองและสังคม ในช่วงทศวรรษที่ 2510 เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่ทำให้สังคมไทยหันมาให้ความสนใจในศิลปะแขนงนี้กันอย่างกว้างขวาง ในฐานะสื่อหนึ่ง ที่เป็นอิสระจากการควบคุมโดยโครงสร้างการบริหารของภาครัฐ และเป็นสื่อหนึ่งที่ทรงอิทธิพลในการเป็นพลังขับเคลื่อนทางสังคม ซึ่งผลงานสื่อสารการแสดงผลโดยส่วนใหญ่ในยุคสมัยนี้ ล้วนมีเนื้อหาที่เน้นหนักไปในการสะท้อน และวิพากษ์สังคมและการเมือง โดยมุ่งหวังพลังการขับเคลื่อนสังคมในระดับโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง

ประเด็นเชิงสังคมและการเมือง ในการนำเสนอผ่านผลงานสื่อสารการแสดงผลในยุคสมัยปัจจุบัน หรือในช่วงปี พ.ศ.2544 – 2548 มีความแตกต่างไปจากยุคสมัยแห่งการแสวงหาของหนุ่มสาวในช่วงทศวรรษที่ 2510 ผลงานการสื่อสารการแสดงผลโดยส่วนใหญ่ในยุคนี้มักไม่มีการแสดงออก หรือวิพากษ์การเมืองและสังคมในระดับโครงสร้างใหญ่ ความสนใจของผู้สร้างสรรค์งานสื่อสารการแสดงผลในยุคนี้ มักเริ่มต้นจากความสนใจ ความรัก และความเชื่อในพลังทางศิลปะของงานสื่อสารการแสดงผล และผู้สร้างที่เลือกประเด็นทางสังคมและการเมืองมาสื่อสาร ก็จะเป็นผู้ที่มีความสนใจในประเด็นเหล่านี้เป็นพื้นฐาน ดังนั้น ในการสร้างสรรค์ผลงาน ก็จะมุ่งเสนอศิลปะการแสดงในรูปแบบที่ตนสนใจ แต่ยังคงรับใช้จุดมุ่งหมายของการดำรงอยู่ของศิลปะในสังคม เชื่อมมั่นในพลังของศิลปะการละครที่จะเป็นสื่อหนึ่งที่สามารถเข้าถึงประชาชนทั่วไป และจะเป็นสื่อหนึ่งที่ร่วมกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในสังคมได้ สิ่งที่แตกต่างกันก็มีเพียงบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนรูปแบบไป แต่จุดมุ่งหมายร่วมกันก็ยังคงอยู่ที่ความมุ่งหวังที่จะเห็นสังคมดีขึ้น คนในสังคมมีความเข้มแข็งขึ้น คนในสังคมจะไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนคนในสังคมจะมีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

แนวคิดทางเชิงสังคมและการเมือง ที่ถูกสะท้อนผ่านผลงานสื่อสารการแสดงผลในช่วงนี้ มิได้มีความมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมในระดับการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังเช่นในยุคแสวงหาของหนุ่มสาวรุ่นคนเดือนตุลา หากแต่มุ่งเสนอบทวิพากษ์วิจารณ์ หรือ

ข้อคิดเห็นต่อสังคมในระดับเล็กๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนกับคน กับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม ความดี ความงาม คุณค่าของความเป็นมนุษย์

อภิปรายผลการวิจัย

ท่ามกลางการต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่ในการสื่อสารตลอดมานับจากอดีต จนปัจจุบัน งานสื่อสารการแสดงที่มุ่งเน้นการสะท้อนแนวคิดทางการเมืองและสังคม ยังคงต้องต่อสู้กับสภาวะสังคมรอบตัวเพื่อมีส่วนร่วมในพื้นที่เหล่านั้น ขณะที่โลกปัจจุบัน พื้นที่ในการสื่อสารเป็นพื้นที่ของสื่อ บันเทิงกระแสหลัก และสื่อที่ถูกควบคุมโดยอำนาจการบริหารของรัฐ งานสื่อสารการแสดงประเภทละครเวทีสมัยใหม่ยังคงเป็นทางเลือกอิสระ เป็นเรื่องของการแสวงหา ของคนที่แสวงหาสื่ออิสระที่เป็นกลาง ที่จะสะท้อนแนวคิดของตน ผ่านผลงานศิลปะที่จะสะท้อนให้เห็นความจริงของยุคสมัย เป็นสื่อแสดงความคิด คำถาม ความปรารถนาในใจ และเป็นเครื่องมือในการเสนอแนวทางตลอดจนภาระหน้าที่ที่มนุษย์พึงมีในสังคม

ละครเวทีสมัยใหม่กับการสะท้อนแนวคิดทางสังคมและการเมือง

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ผลงานละครเวทีหรืองานสื่อสารการละครในยุคสมัยปัจจุบัน มีความมุ่งหมายที่จะตั้งคำถาม และคาดหวังผลในการขับเคลื่อนทางสังคมและการเมืองในระดับที่แตกต่างจากยุคที่บรรยากาศทางการเมืองเข้มข้นอย่างยุคของคนหนุ่มสาวรุ่นตุลา มิได้มีความมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมในระดับโครงสร้างทางการเมือง หากแต่มุ่งเสนอ บทวิพากษ์วิจารณ์ หรือข้อคิดเห็นต่อสังคมในระดับเล็กๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนกับคน กับสิ่งแวดล้อม

ความเข้มแข็งในการนำเสนอผลงานที่สะท้อนประเด็นแนวคิดทางการเมืองและสังคมในช่วงทศวรรษที่ 2510 เกิดขึ้นเพราะบรรยากาศทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความกดดันทางด้านสิทธิ เสรีภาพ โดยอำนาจที่เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีได้เป็นไปเฉพาะในแวดวงของงานสื่อสารการแสดงเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของสื่อ ไม่ว่าจะเป็นบทเพลง หรือวรรณกรรม

บทละครที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2510 ถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นจำนวนมากกว่าในปัจจุบัน ทั้งนี้ เนื่องจากการสื่อสารในรูปแบบละคร หรือบทละครในช่วงทศวรรษที่ 2510 นี้ มีทั้งเป็นไปเพื่อการแสดง และเพื่อผลในเชิงวรรณกรรมด้วย อีกทั้งผู้สร้างสรรค์ผลงานสื่อสารการแสดงโดยส่วนใหญ่ก็เป็นบุคคลในแวดวงวรรณกรรม ขณะที่ในยุคปัจจุบัน ผู้สร้างสรรค์ผลงานสื่อสารการแสดงมีความสนใจในการพัฒนา ศึกษา เรียนรู้ ศิลปะการแสดงในแง่ที่

เป็นตัวสื่อเองมากขึ้นด้วย ซึ่งบางครั้งบทที่เขียนขึ้นในการแสดง ไม่สามารถค้นพบสุนทรียะ รวมถึงประเด็นโดยรวม ได้จากการอ่านเพียงอย่างเดียว

การเกิดขึ้นและการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มละครที่มุ่งหวังจะสร้างผลงานละครเป็นอาชีพ จำเป็นต้องติดตามความเป็นไปของสังคมอย่างใกล้ชิด ดังนั้น ลักษณะของงานสื่อสารการแสดงที่มุ่งสะท้อนแนวคิดทางการเมืองและสังคม ก็มักจะมีรูปแบบที่ไม่เน้นการสื่อสารถึงประเด็นอันเคร่งเครียดโดยตรงนัก หากมีใช้งานสื่อสารการแสดงที่เกิดขึ้นในโอกาสเฉพาะกิจ ประเด็นทางการเมืองและสังคมก็มักจะถูกเสนอโดยแฝงซ่อนทับอยู่ภายใต้แก่นของเรื่อง หรือตัวละคร หรือไม่ก็จะมีการปรับทำที่ไปใช้รูปแบบที่แปลก ดึงดูดความสนใจ ไม่นำเสนอตรงๆ หากแต่กระตุ้นให้เกิดการคิด

เนื้อหาที่ถูกนำเสนอของงานสื่อสารการแสดงส่วนใหญ่ในปัจจุบัน มักจะไม่ได้ตั้งคำถาม หรือมุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม โลก หรือมนุษยชาติ หากแต่เป็นการตั้งคำถามถึงความเป็นมนุษย์ในมุมเล็กๆ ในแง่ของหน้าที่ที่มนุษย์คนหนึ่งพึงมีต่อสังคม ต่อมนุษย์ด้วยกัน และต่อความรู้สึกนึกคิดในการเลือกดำรงชีวิตของตนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ สิ่งที่ได้ค้นพบก็คือ โดยแท้จริงแล้วบทบันทึกทั้งในเชิงศิลปะ และในเชิงประวัติศาสตร์ของงานสื่อสารการแสดงมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่กระจัดกระจาย และไม่ได้ถูกรวบรวมขึ้นอย่างเป็นระบบ และข้อมูลที่บันทึกไว้บางส่วนก็มีความแตกต่างกัน บทละครเก่าๆ ที่ถูกพุดถึงหลายๆ บทก็ไม่ได้มีบันทึกไว้เป็นเอกสาร

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของงานวิจัยทางการสื่อสารการแสดงคือเรื่องของการเชื่อมโยงกันระหว่างความเป็นวิชาการ กับการพัฒนาในแง่การปฏิบัติ กล่าวคือ ผู้มีความสามารถในเชิงวิชาการ กับศิลปินผู้ใช้สื่อ ใช้ประโยชน์จากกันและกันไม่เต็มที่ ผลงานวิจัยเกี่ยวกับงานสื่อสารการแสดงที่มีคุณภาพที่เกิดมากมายหลายเล่ม ไม่เกิดการเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้สร้างงาน

ในฐานะที่ผู้วิจัยอยู่คาบเกี่ยวระหว่างบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ จึงทำให้เห็นว่า คำถามที่กลุ่มศิลปินผู้สร้างงานศิลปะการแสดงถกเถียงกันในหลายๆ เรื่องนั้น ได้มีผู้ที่ทำหน้าที่เชิงวิชาการ

รวบรวมและวิเคราะห์ไว้เป็นจำนวนมาก แต่ไม่ถูกถ่ายทอดถึงกัน ผู้วิจัยในเรื่องนี้ มักเป็นผู้ที่สนใจในตัวงานหรือสนใจในตัวศิลปิน หรือองค์กรผู้สร้างงาน โดยมักไม่มีความเกี่ยวข้องกับใดๆ ในสายงานสื่อสารการแสดง ดังนั้น เมื่องานวิจัยเกิดขึ้น และผ่านพ้นไปแล้ว จึงเป็นที่น่าเสียดายว่ากลุ่มศิลปินผู้สร้างงานไม่ได้รับรู้และนำไปใช้ประโยชน์ ขณะที่ศิลปินผู้สร้างงานเอง ก็มักจะไม่มีควมถนัดในการวิเคราะห์ในเชิงวิชาการ

ในอดีต นักวิชาการทางนิเทศศาสตร์ ไม่ได้สนใจองค์ความรู้ของศิลปะการแสดงอย่างเต็มที่ ทำให้ความเข้าใจในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ยังมีพื้นที่ให้ศึกษาและควรผลักดันให้เกิดการศึกษา ทั้งนี้ ประเด็นที่น่าสนใจ และควรมุ่งเน้นในการศึกษาได้แก่ การศึกษาในแง่พลังของผู้ชมที่มีต่องานสื่อสารการแสดงประเภทละครเวทีสมัยใหม่ และพลังทางสังคมที่ผลักดันให้เกิดการสร้างงานสื่อสารการแสดงประเภทละครเวที เป็นต้น